

Planteninventarisatie landgoed Velder 2011

(westelijk van de allee)

Inleiding

In 2010 hebben we ook op het landgoed Velder planten geïnteriseerd. In dat jaar hebben we het stuk tussen de spoorlijn en de allee naar Heerenbeek bekeken. In 2011 was dus het deel aan de andere kant van die allee aan de beurt. Net als vorig jaar hadden we ook nu weer toestemming van Frans van Boeckel om op alle paden te wandelen. Waarvoor onze dank.

Zoals vorig jaar al beschreven, is Velder een oud bosgebied. Het is voor zover bekend nooit een landbouwgebied geweest maar gebruikt voor bosbouw en jacht. Dus de kans is relatief groot dat je in zo'n gebied 'restanten' vindt van de oorspronkelijke begroeiing. Bert Maes heeft dat ook laten zien bij zijn inventarisatie van het Groene Woud, zie zijn boek "Inheemse bomen en struiken van Het Groene Woud". Maar Bert keek vooral naar de bomen en wij van de plantenwerkgroep hebben meer de neiging om ons te concentreren op de kruiden en de struiken. Dat vult elkaar dus goed aan.

Het westelijke deel van het landgoed Velder is geologisch en botanisch niet wezenlijk anders dan het oostelijk deel tegen de spoorlijn. In principe moet je aan beide kanten dus ongeveer dezelfde vegetatie verwachten. Dat klopt ook wel, maar een belangrijk verschil is op dat het westelijk deel het grote evenementen veld ligt en dat de bewoning vooral aan die kant ligt. Het levert ook wel verschillen op in de vegetatie maar geen grote verrassingen. Wel overigens een hele kleine verrassing namelijk vogelpootje: een hele kleine vlinderbloemige. Vogelpootje wordt meestal niet hoger dan zo'n 5 cm en heeft bloemetjes van zo'n 5 mm maar daar zit dan wit in, roze streepjes en een geel hartje. Het is moeilijk om vogelpootje niet over het hoofd te zien vooral als het groeit in het gras van het evenementen terrein. Een verrassende plaats eigenlijk, normaal heeft het plantje liever een schrale plek met wat minder concurrentie. In ieder geval maakt het duidelijk dat Frans van Boeckel dit grasveld niet als een weiland behandelt en het gras letterlijk en figuurlijk kort houdt.

Vergelijking met 1959

Ook vorig jaar al vermeld: we hebben een inventarisatielijst uit 1959 van Velder, destijds gemaakt in verband met een ruilverkaveling die overigens gelukkig aan Velder en Heerenbeek voorbij is gegaan. Maar vergelijken is natuurlijk leuk.

Vorig jaar merkten we al op dat we de eenbes, die er in 1959 nog uitbundig groeide, aan de oostkant niet meer vonden. Helaas dit jaar aan de andere kant ook niet.

Ook de orchideeën uit 1959 (bosorchis en grote keverorchis) hebben we dit jaar niet terug gevonden. Zelfs dit jaar geen wespenorchis die we vorig jaar wel zagen, maar in 1959 niet.

Toch was 2011 zeker geen teleurstelling want we vonden bijvoorbeeld dubbelloof en duizendguldenkruid. De viltroos, die Bert Maes ontdekte, bleek een hele serie nakomelingen te hebben. En vooral: we vonden de blauwzwarte rapunzel! In 1959 wordt deze ook gemeld, maar daarna is deze plant op Velder een tijdje zoek geweest. Ik kom er hier onder op terug.

Enkele bijzondere planten

Blauwzwarte rapunzel

Het jaar 2011 was het jaar van de rapunzel. Het belangrijkste was natuurlijk dat wij de blauwzwarte rapunzel (*Phyteuma spicatum subsp. nigrum*) herontdekten op Velder, maar dit nieuws werd wat overstemd door het uitkomen van de Disney tekenfilm 'Rapunzel'.

Wij vonden eind april de blauwzwarte rapunzel op Velder niet ver van de wallen en sloten richting Heerenbeek. Er stonden op twee plaatsen planten zo'n twintig meter van elkaar met totaal vijf of zes bloeiaren in de knop. Helaas bleek een week later dat de knoppen verdwenen waren, waarschijnlijk een exquisite hapje voor een ree. De foto hierbij is dus niet op Velder gemaakt. Het blijkt dat er op Heerenbeek, hemelsbreed op ongeveer een kilometer afstand, al jaren een aantal blauwzwarte rapunzels zich kunnen handhaven. Blijkbaar ongestoord door reeën, stonden daar in 2011 zo'n 15 bloeiaren in minstens vijf groepjes in bloei, prachtig.

De rapunzel hoort thuis in de klokjes familie. Aan de Latijnse naam is al te zien dat de zwartblauwe rapunzel een zeer nauwe verwant moet hebben en dat klopt: er bestaat ook een witte rapunzel met dezelfde naam maar dan *subsp. spicatum*. Grappig is dat de witte en de blauwzwarte niet samen voorkomen. De Oecologische Flora neemt aan dat de witte vorm hier het eerst was en dat toen de zwarte kwam, er door kruisen steeds donkerder nakomelingen ontstonden tot uiteindelijk alles blauwzwart was. Behalve daar waar de zwarte (nog) niet is geweest. In West-Brabant is zo'n plek en misschien nog in Midden-Limburg.

De rapunzels worden zo'n 30 cm hoog. Vaak staan er meer bloeiaren vlak bij elkaar maar of het dan ook aparte planten zijn of dat er meerdere stengels uit één 'raapje' kunnen komen, is me niet duidelijk. Maar de plant heeft dus een raapvormige wortel, net als het rapunzelklokje, en de naam rapunzel moet dan ook zoiets als 'raapje' betekenen.

De film 'Rapunzel' heeft heel ver weg wel iets met de plant te maken. Rapunzel is een meisje uit een sprookje dat is opgetekend door de gebroeders Grimm. Repelsteeltje komt uit een ander sprookje van die broers maar heeft niets te maken met Rapunzel. In het sprookje laat de zwangere moeder van Rapunzel, groente stelen uit de tuin van de buren omdat ze daar zo'n zin in heeft. Die groente heet rapunzel en voor straf moet ze haar dochtertje, Rapunzel genoemd, afstaan etc. Niet helemaal duidelijk is welke groente er bij de buren groeide, maar waarschijnlijk was het onze rapunzel of het rapunzelklokje. Beide werden ooit als een soort veldsla gegeten, volgens de boeken.

Mispel

De mispel (*Mespilus germanica*). hebben we in 2010 al gevonden. Het is een vrij jonge struikachtige boom en het zou ons niet verbazen als het een afstammeling was van de oude mispel die op Heerenbeek staat. Het afgelopen jaar zijn we er zo vaak langs gelopen om te kijken hoe het met zijn knoppen, zijn bloemen en zijn vruchten ging dat ik er hier ook nog maar eens op terug kom. Met de mispel gaat het goed, dus we hopen dat hij er oud kan worden en veel nakomelingen krijgt. Afgelopen zomer bloeide hij uitbundig en er zijn zeker meer dan 20 vruchten tot ontwikkeling gekomen.

De mispel is van oorsprong niet inheems, maar afkomstig uit het gebied van de Middellandse Zee. In het begin van de Middeleeuwen voerden de Graven van Gelre drie mispel bloemen in hun wapen. Een teken dat de mispel in ieder geval werd gewaardeerd voor zijn bloemen, maar waarschijnlijk nog meer voor de vruchten. Veel eetbare en zoete vruchten groeiden er toen niet in ons land dus dat zal wel een grote rol hebben gespeeld.

Zo rot als een mispel, kan natuurlijk maar mispels worden niet gegeten als ze rot zijn maar 'overrijp' dat wil zeggen dat ze wat zijn gegist. Volgens een artikel uit de Volkskrant moet je wachten tot ze 'rot' zijn: "Het vruchtvlees wordt dan bruin, zacht en zoet. De mispel kan nu zo uit de hand gegeten worden, door hem open te breken en het vruchtvlees eruit te zuigen. Doe dit bij voorkeur buiten; dan kunnen de grote pitten en de stenige omhulsels, die daarbij in de mond komen, met een sierlijke boog uitgespuugd worden." Het klinkt niet zó smakelijk. Ik denk dat mijn voorkeur toch uit gaat naar een ver familielid: de Japanse mispel of loquat (*Eriobotrya japonica*).

Een gele vrucht die tegenwoordig in de landen rond de Middellandse Zee groeit met een heerlijke zoetzure smaak en een wisselend aantal grote glanzend bruine pitten.

Maar onze mispel bloeit mooier. De bloei schijnt vaak niet langer te duren dan een week. Dus goed opletten als je een foto wilt maken. Om de merkwaardige vruchten te fotograferen met het kroontje van de oorspronkelijke kelkslippen, is minder moeilijk want die zitten wel een tijdje aan de boom.

De mispel hoort thuis in de rozenfamilie net als de meeste van onze fruitbomen (appel, peer, pruim, kers, aardbei, braam en nog vele andere). Eeuwenlang heeft men gedacht dat 'onze' mispel de enige van zijn soort was (de loquat is veel verder weg familie) maar in 1990 heeft men in de Verenigde Staten een tweede soort ontdekt: *Mespilus canescens*. Er staan maar 25 planten van deze soort en allemaal in één klein bosje. Het voornaamste zichtbare

verschil met onze mispel is dat de vruchten roodachtig zijn in plaats van bruinig.

De inventarisatie lijst

Bij het inventariseren noteren we bij iedere wandeling uiteraard de planten, maar ook welke wandeling we daarbij maken. Een aantal jaren hebben we die inventarisatie

lijsten ook op die manier in het jaarverslag opgenomen, zodat men ook later nog kan nagaan waar ongeveer wij bijvoorbeeld de rapunzel hebben gezien. Deze uitgebreide overzichten zijn waarschijnlijk voor de meeste lezers niet interessant, dus we beperken ons dit jaar tot een verzamellijst waar alle planten op staan die we in 2010 en 2011 hebben geïdentificeerd op Velder en vergelijken deze met de lijst van 1959. We denken nog over een manier om ook de 'daglijsten' beschikbaar te maken.

Jan van Dingenen

Velder	2011	2010	1951	Velder	2011	2010	1951
aardbei, bos			x	ereprijs, draad-	x		
aalbes	x	x		ereprijs, gewone	x	x	x
adelaarsvaren	x	x	x	ereprijs, grote	x	x	
agrimonie, gewone		x		ereprijs, klimop-	x	x	x
agrimonie, welriekende		x		ereprijs, mannetjes-	x		
akkerkers, gele	x			ereprijs, tijm-	x	x	
akkerkool	x	x	x	es	x	x	x
andoorn, bos	x	x	x	esdoorn	x		
andoorn, moeras-		x		fijnspar	x	x	
appel, verwilderde		x		fijnstraal, canadese	x	x	
basterdwederik	x	x	x	fijnstraal, zomer	x		
beemdgras ruw			x	fluitenkruid	x	x	x
bereklaauw, gewone	x	x	x	fonteinkruid, drijvend	x		
berenklaauw, grote	x	x		framboos	x	x	x
berk, gladde	x	x		gagel	x		
berk, ruwe	x	x	x	ganzevoet, korrel-	x	x	
berk, zachte	x		x	ganzevoet, mel-	x	x	
bes, rode	x			gelderse roos	x	x	x
bes, zwarte	x	x	x	gele lis	x	x	
beuk	x	x	x	hennegras			x
biggekruid, gewoon	x			gras, riet			x
bies, bos			x	gras, schaduw			x
biezenknoppen			x	guldenroede,	x		
bijvoet	x			haagbeuk	x	x	x
bitterzoet	x	x	x	havikskruid, gewoon	x		x
Blauwe knoop			x	havikskruid, oranje	x		
boerenwormkruid	x	x	x	hazelaar	x	x	x
bosanemoon	x	x	x	hazelaar, rode		x	
bosbes	x	x	x	heermoes	x	x	x
bosviooltje, gewoon		x	x	heide, struik	x	x	x
boterbloem, egels-	x	x	x	heksenkruid, groot	x	x	
boterbloem, gulden-	x		x	helmkruid, knopig	x	x	x
boterbloem, knol-		x	x	hengel	x	x	x
boterbloem, kruipende	x	x	x	hennegras	x	x	
boterbloem, scherpe	x	x	x	hennepnetel	x	x	x
braam	x	x	x	herderstasje	x	x	
brandnetel, grote	x	x	x	hertshooi	x	x	x
brandnetel, kleine	x	x		hertshooi, liggend	x		
brem	x	x		hoefblad, klein	x	x	x
brem, stekel			x	holpijp			x
brunel	x	x	x	hondsdrif	x	x	x
cyperzegge	x	x		hoornbloem	x	x	
dalkruid	x	x	x	hoornbloem, akker-	x		
dauwbraam		x	x	hoornbloem, gewone	x	x	
den, grove	x		x	hoornbloem, kluwen-	x	x	
distel, akker	x	x		hop	x	x	x
distel, speer-	x	x		hulst	x	x	
Dopheide gewone			x	ijle dravik	x	x	
Dotterbloem			x	ijle zegge	x		
douglasspar	x	x	x	judaspenning	x		
dovenetel, gele	x	x		kale jonker	x	x	x
dovenetel, paarse	x	x		kamille, echte	x	x	
dovenetel, witte	x	x	x	kamille, schijf-		x	
dubbelloof	x			kamille, stinkende		x	
duizendguldenkruid	x			kamille, valse	x		
duizendblad	x	x	x	kamperfoelie	x	x	x
duizendknoop, beklierde		x		kastanje, tamme	x		
duizendknoop, japanse	x	x		kattenstaart	x	x	
eenbes			x	kers, zoete	x	x	
eendenkroos	x			klaproos		x	
egelskop	x	x		klaver, kleine	x	x	
eik, amerikaanse	x	x		klaver, rode	x		
eik, zomer-	x	x	x	klaver, kleine		x	
els, zwarte	x	x	x	klaver, witte	x	x	
Engels raaigras		x		klaverzuring, stijve	x	x	
engelwortel	x	x	x	kleefkruid	x	x	x
eppe, melk-	x			klimop	x	x	x

Velder	2011	2010	1951	Velder	2011	2010	1951
klis, grote	x	x		populier	x		
knopkruid	x	x		rapunzel, bl.warte	x		x
knopkruid, klein	x	x		reigersbek	x		
knopkruid, kaal		x		reigersbek, gewone	x		
koekoeksbloem, dag	x	x	x	reukgras	x		x
koekoeksbloem,	x		x	riet	x	x	x
kompassla		x		robertskruid	x	x	x
konginnenkruid	x	x	x	rolklaver, moeras-	x	x	
koningsvaren	x			roos, vilt	x		
kool		x		roos, honds	x	x	x
krentenboompje	x		x	salomonszegel	x	x	x
kropaar	x	x	x	schaafstro			x
kruiskruid, bezem	x			schijnspurrie	x		
kruiskruid, jacobs	x	x		sint janskruid	x	x	x
kruiskruid, klein	x	x		sleedoorn			x
kussentjesmos	x			sleutelbloem, slanke	x	x	x
lariks	x	x	x	smeewortel	x	x	x
lathyrus, veld			x	smele, bochtige	x		x
leeuwenklauw, kleine	x			smele ruwe			x
leeuwentand, ruige	x			spar	x		x
lelietje der dalen	x	x	x	speenkruid	x	x	
leverkruid	x	x		springbalsemien		x	
lidrus	x	x	x	sporkehout			x
lijsterbes	x	x	x	springzaad	x		
linde	x		x	spurrie, gewone	x		
lis, gele		x	x	steenbreek knol	x		
longkruid	x	x		stekelvaren, brede	x		
look zonder look	x	x		stinkende gouwe	x		
madeliefje	x	x		straatgras	x		
mannagras	x	x		streepzaad, klein	x		
mannetjesvaren	x		x	struisgras	x		
margriet, wilde			x	tandzaad	x		
meidoorn	x			taxus	x		
meidoorn, eenstijlige	x	x	x	theeboompje	x		
melganzevoet	x	x		theunisbloem	x		
melkdistel	x	x		theunisbloem, kleine	x		
melkeppe	x		x	torkruid	x		
mispel		x		tormenit	x	x	
moederkoorn		x		valeriaan	x	x	
moerasdroogbloem	x	x		valeriaan echte			x
moerasrolklaver	x	x		valeriaan kleine			x
moerasspirea	x	x	x	valse salie	x	x	
morgenster, gele			x	varen, adelaars-	x	x	
munt, water	x	x	x	varen, brede stekel-	x	x	
munt, akker-		x		varen, konings-	x	x	
muur, drienerf			x	varen, mannetjes-	v		
muur, gras-	x	x		varen, wijfjes-	x	x	x
muur, grote			x	varkensgras	x	x	
muur, moeras-		x		varkenskers, kleine	x	x	
muur, vogel-	x	x	x	veldbies	x	x	
nagelkruid, geel			x	veldkers, bos-	x	x	x
nachtschade, zwarte	x			veldkers, gele	x	x	
ooievaarsbek	x	x		veldkers, kleine	x		
ooievaarsbek, zachte	x			veldkers, witte	x		
orchis, wespen-	x	x		vergeet-me-niet	x	x	
orchis, bos			x	vergeet-me-niet,	x	x	
orchis, grote kever			x	vetmuur, liggend	x		
paardenbloem	x	x	x	vijfvingerkruid	x		
paardenstaart	x	x		viltroos	x		
peen, wilde		x		viooltje, driekleurig	x		
penningkruid	x	x	x	viooltje, maarts		x	
perzikkruid	x	x		vingerhoedskruid	x		
pijpestrootje	x		x	vlasbekje	x		
pinksterbloem	x	x		vlier	x	x	
pitrus	x	x	x	vogelkers,	x	x	x
rhododendron	x			vogelkers, inlandse	x	x	x
plataan	x			vogelpootje	x		

Velder	2011	2010	1951
vogelwikke	x		
vossenstaart, geknikte	x	x	
vroegeling		x	
vrouwenmantel	x		x
vuilboom	x		
walstro, kleverig	x		x
walstro, liggend	x	x	
walstro, moeras-	x	x	x
watereppe, grote	x		
waterkers, gele	x	x	
watermunt	x	x	
waterpeper	x	x	
waterranonkel	x		x
watertorkruid	x		
waterviolier	x		x
waterweegbree	x		
wederik, gewone	x	x	x
wederik, punt-	x	x	
weegbree, brede	x	x	
weegbree, grote	x		
weegbree, smalle	x		x
weegbree, water	x		
wikke, ringel	x		
wikke, voeder-	x	x	
wikke, vogel	x	x	x
wilg, grauwe	x	x	x
wilg, kraak			x
wilg, schiet			x
wilgenroosje, gewoon	x		x
wilgenroosje, harig	x		
winde, akker	x		
winde, haag	x	x	x
witbol	x		x
wolfspoot	x	x	
wouw	x		
zandkool	x		
zandraket	x		
zandraket, gele	x		
zegge, blauwe			x
zegge, cyper-	x		
zegge, elzen			x
zegge, oever			x
zegge, pil			x
zegge, ruige			x
zegge, stijve			x
zegge, zwarte	x		
zenegroen, kruipend	x	x	x
zevenblad	x	x	x
zilverschoon	x	x	x
zuring, ridder	x	x	x
zuring, bos-	x		
zuring, schapen-	x		x
zuring, krul-	x		
zuring, veld-	x	x	x
zwaluwtong	x	x	
zwarte bes		x	